

2015. aasta lind

on viu

TEKST JA FOTOD ÜLO VÄLI,
Eesti ornitoloogiaühing, Eesti maatilikool

Hall sompus sügispäev, teeäärsel postil paistmas tume kullisiluett – üksildane jahimees, kes varitseb oma saaki. Või päikeseline kevadhommik, taevast tiirlemas ja kiledalt hüüdmas ümarate tiibadega pruunikas lind. Või hoopis kuum suvepäev, rongasuurune kull “tuult tallamas” ja maapinda piidlemas.

Nii hiireviu kõht kui ka tiivaalused on tavaliselt pruuni-valgekirjud, üle rinna jookseb aga iseloomulik lai valkjas vööt. Saba on peene viirutusega.

Taliviu tiiva alaküljed on peaaegu valged, tiivanukil tumeda laiguga. Saba on valge ja lõpeb laia tumeda vöödiga.

Herilaseviu sabal on kolm laia vööti: üks tipuosas ja kaks lähestikku keha pool (jalgade küljes oleva kärjetüki taga).

Need kõik on tüüpilised pildikesed Eesti loodusest ja kõigil juhtudel on kangelane ilmselt hiireviu – üks meie 2015. aasta lindudest. Kui võimalust on, siis tasub seda keskmise suurusega kullilist lähemalt silmitseda. Ega ta olegi ühetooniliselt tume: kuigi selja- ehk ülalpool on tõepoolest tumepruun, on nii kõht kui ka tiivaalused hoopis pruuni-valgekirjud, üle rinna jookseb aga iseloomulik lai valkjas vööt. Esineb ka väga tumedaid ning heledaid isendeid

– hiireviu sulestiku muutlikkus on üks suuremaid meie lindude seas.

Hiireviu ei ole ainuke, kes kannab tänava aasta linnu tiitlit. Karvasjalg- ehk taliviu on hiireviuga väga sarnane, kuid üldjuhul tunduvalt heledam: tiiva alaküljed on peaaegu valged, vaid tiivanukile jääb tume laik. Parim eristustunnus on saba värvus: see on taliviul valge ning lõpeb laia tumeda vöödiga. Enamasti on ka pea üsna hele. Siiski on taliviudegi seas värvuse varieeruvus suur ja mõnikord võivad nad

olla üsna raskelt eristatavad heledamatest hiireviudest. Ka käitumiselt on taliviu väga sarnane hiireviuga. Tedagi võib näha tiirlemas või raplemas avamaa kohal, varitsemas puu otsas või maas, ainult häält tegemas teda enamasti ei kuule.

Meil on ka kolmas viu – herilaseviu. Tedagi ei ole esmakohtumistel lihtne ära tunda. Suuruses võrreldes teiste viudega olulist erinevust pole, vaid tiivad ja saba on tal pisut pikemad. Nagu hiireviul, nii on ka temal alapoolle värvus pruuni-valgekirju, kuid vööditus märksa silmatorkavam. Lähemal asuval linnul tasub vaadata saba. Kui hiireviul on saba kaetud tiheda peene vööditusega ning taliviul on vaid üks lai vööt saba tipus, siis herilaseviu sabal on kolm laia vööti: üks tipuosas ja kaks lähestikku keha pool.

Viusid võib loodusest otsida aasta ringi. Talv on muidugi kõige viuvaesem aeg: kõik herilaseviud on talvitamas troopilises Aafrikas, enamik hiireviudest on rännanud Kesk-Euroopasse. Üksikuid talvitavaid hiire- ja taliviusid võib meil siiski kohata. Kui varem jäid hiireviud talveks eeskätt Saaremaale ja mujale Lääne-Eestisse, siis nüüd on talvine leviala laienenud üle kogu Eesti.

Enamik hiireviudest naaseb meile siiski alles kevadel, tavaliselt märtsis, ent näiteks 2014. aasta varajasel kevadel saabusid paljud hiireviud juba veebruaris. Suurem osa talviudest polegi meil, nimest hoolimata, talikülalised, vaid hoopis läbirändajad, kes liiguvad läbi Eesti oma pesitsusaladele Põhja-Euroopas või talvitusaladele Kesk-Euroopas. Kevadine läbiränne toimub märtsist maini, parim aeg talviud kohata on meil kindlasti aprill. Herilaseviu on hiline rändlind, kes jõuab Eestisse alles maikuuks. Viude ärarände järjekord on saabumisele vastupidine: herilaseviud lahkuvad augustis, hiireviud septembrist kuni novembrini, enamasti oktoobris, samal ajal on ka taliviu sügisrände tipp hetk.

Nii hiire- kui ka herilaseviu pesitsusperiood algab mängulendudega, millega tähistatakse territooriume ning püütakse võita paari lisi. Märtsikuuks võib tihti näha kaunis häälekalt tiirlevaid hiireviusid, kes üritavad aegajalt lainelise mängulennuga teha end liigikaaslastele võimalikult nähtavaks. Mai lõpust kuni juunini “mängivad” herilaseviud: samuti üles-alla lainetades, kuid “laineharjal” löövad nad iseloomulikult tiibu selja kohal kokku, justkui plaksutades. Herilaseviude mängulendu võib näha suvi läbi ning tött-õelda võiski suve nimetada herilaseviu ajaks – lühikese siinoleku ajal toimetavad nad aktiivselt oma

Enamik hiireviudest naaseb meile siiski alles kevadel.

Hiireviu.

pesitsusterritooriumil ning õigupoolest **osutuvadki paljud südasuvel nähtud viud herilaseviudeks.**

Mida nad söövad?

Mõlema meil pesitseva liigi toidueelistused peegelduvad nende nimedes. Hiireviu põhitoit on peamiselt uruhiired. Kui aga nende arvukus on parajasti madalseisus, siis lepitakse ka teiste hiirte, samuti muttide, konnade või väiksemate lindudega. Põhitoidu rohkus määrab järelkasvu suuruse: heal uruhiireaastal on hiireviudel sageli kaks-kolm, mõnikord koguni neli poega, kehvemal aastal aga üks-kaks

metsa. Pesad on mõlemal viul üsna sarnased: umbes kolmveerandmeetrise läbimõõduga oksakuhilad, mis enamasti asuvad puu keskosas. Tavaliselt on hiireviu pesa ligi poole meetri kõrgune, herilaseviu oma pisut õhem, kuid vaid selle järgi liike kindlasti eristada ei saa. Pigem tasub vaadata, milliseid rohelisi oksa on pessa toodud: varakevadel **pesitsust alustav hiireviu “kaunistab” pesa tavaliselt okaspuuokstega, hiliskevadel saabuv herilaseviu toob enamasti värsked lehtpuuoksi.**

Hiireviu eelistab pesaehitusel pigem metsaserva lähedust, et olla oma jahialale võimalikult lähedal, muus osas ta väga valiv ei ole. Kuna pesa on üsna kogukas, eelistatakse siiski vanemapoolseid puid, mille tugevamad oksad jõuaksid rasket oksahunnikut aastaid kanda. Pesapuude valik on hiireviul väga mitmekesine, pesi leidub nii kuuskedel, kaskedel, mändidel, sangleppadel kui ka muudel puudel – mis aga parajasti sobiv näib. Enamik herilaseviusid ehitab oma pesa kuuskedele, kuid nemadki võivad kasutada teisi puuliike: kaski, sangleppi, haabasid, mõnikord ka mände. Herilaseviu võib pesitseda nii metsaserva lähedal kui ka sügavamal metsas, ent tema pesi on leitud sihtidele, teedele ja majadele lähemalt kui hiireviu omasid.

Kullisõjad

Viud on ilmselt ühed inimleplikumad meie röövlindudest. Päris asulatesse nad just ei tule, kuid üksikute talude lähedal võib neid saagijahil tihti kohata. Mõnikord augustis satuvad noored, äsja lennuvõimestunud herilaseviud lausa aedadesse, kus inimesed ei oska nendega midagi peale hakata. Ega nendega olegi vaja midagi teha. Las uudistavad, kuni nad just herilasevastseid otsides lillepeenart üles ei kaeva.

Ometi pole viude ja inimeste suhted alati kuigi sõbralikud olnud. 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses, nn kullisõdade aegu, püüti hävitada kõiki röövlindude, keda toona arvati inimesele kahju tekitavat. Pihta said ka õnnetud viud, kellel inimesega pole toidu osas vähimatki konflikti. Kullisõdade tulemusena olid mõlemad liigid möödunud sajandi esimesel veerandil kaunis haruldased ning hoidsid inimeste eest varju, pesitsedes pigem suuremates metsades.

Praegu on kõik meie röövlinnud kaitse all ning arvukused on kasvanud märkimisväärselt. Meil arvatakse pesitsevat 6000–7000 hiireviupaari ja tuhatkond herilaseviupaari. Kullide vaenamamine on nüüd õnneks peaaegu kadunud, kuigi üksikuid viusid on seadusevastaselt kanakulli pähe lastud ka viimasel ajal.

Kaitse all olemine ei tähenda ainult seda, et röövlindude ei või tappa, nende poegi või mune hävitada. Ka nende pesapuude raiumine on keelatud. **Viud ei**

Jahimeestele tuttavad rajakaamerad on abiks ka röövlindude uurimisel. Viimast päeva pesa küllastav herilaseviu noorlind on jäänud rajakaamera vaatevälja.

poega ning paljud paarid ei hakkagi pesitsema. Ka jahiala valikul on hiireviu kaunis paindlik. Eelistatakse rohumaid, kuid saaki otsivaid hiireviusid võib kohata ka põldudel, lageraielankidel, sooservades, teeäärtes või talude lähedal.

Herilaseviu saagialad on suuresti samad. Selle liigi põhitoit on kiletivalised, kuid eesmärk pole õielt õiele lendavad putukad, vaid nende vastsed, kes kaevatakse maast välja ning tassitakse oma poegadele suurte pesatükkide sees. Kehvade ilmade korral tuleb noortel herilaseviudel leppida muu toidu, näiteks konnadega, kuid see saak on pigem erand kui reegel. Kindel on aga, et herilaseviul, kui ta üldse pesitsema hakkab, koorub reeglina kaks poega ning mõlemad tavaliselt ka lennuvõimestuvad, kui just nugis, kanakull või muu kiskja pesakonna suurust ei vähenda.

Nii hiire- kui ka herilaseviu ehitavad oma pesa

Hiireviu pesa on umbes kolmveerandmeetrisel läbi-mööduga oksakuhil, mis enamasti asub puu keskosas.

armasta pesitseda lagedal, seetõttu ei ole neile kasu üksiku pesapuu lageraielangile jätmisest, kindlasti tuleks selle ümber alles jätta ka teisi, varju andvaid puid. Kuna viupesa äratundmine ei ole lihtne – väga sarnaseid pesi ehitavad meil ka rangelt kaitstavad konnakotkad ning kanakull –, tasub suure risupesa omaniku määramiseks appi kutsuda asjatundjad Eesti ornitoloogiaühingu röövlinnutöörühmast või Kotkaklubist.

Saage tuttavaks!

Ehkki viud on ühed kõige sagedamini kohatavad röövlinnud, ei tunta neid kuigi hästi. Kanakulliga segi-ajamine on üks tüüpilisi eksitusi. Viude tutvustamine oligi Eesti ornitoloogiaühingu põhiline eesmärk, kui otsustati, keda valida 2015. aasta linnuks.

Tänavu räägitakse tavapärasest rohkem kolmest viust, kuid enam tähelepanu pööratakse ka teistele röövlindudele ning nende uurimisele ja kaitsele. Kindlasti maksab igaühel oma viuvaatlused – liik, aeg, koht, elupaik ja tegevus – kirja panna ning internetis aasta linnu kodulehe kaudu ornitoloogidele edastada. Interneti vahendusel püüame tänavu mõnel viul aasta ringi silma peal hoida. Kavas on mitu ühist linnuretke, kus asjatundjad õpetavad viusid ja teisi röövlinde määrama. Kindlasti tasub tulla kuulama mitmel pool Eestis peetavaid ettekandeid, kus räägitakse viudest tunduvalt rohkem kui selle ajakirja veergudele mahtus.

Head viuaasta! **EJ**